

Ladislav Cabada • Hana Hlaváčková

NAKLADATELSTVÍ LIBRI

PRAHA 2016

Kniha byla vydána v rámci projektu Interního grantového systému MUP č. C05-35 „Analýza vybraných problémů politiky v jihovýchodní Evropě“ financovaného z podpory MŠMT na specifický vysokoškolský výzkum v letech 2015–2016.

Vydáno v rámci koedičního projektu nakladatelství Libri a Metropolitan University Prague Press.

Recenzentky:

doc. Ing. Radka Druláková, Ph.D.

PhDr. Magda B. Leichtová, Ph.D.

© doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D., Mgr. Hana Hlaváčková, 2016

© Libri, 2016

© Metropolitan University Prague Press, 2016

ISBN 978-80-7277-555-2

ISBN 978-80-87956-40-3

Obsah

Seznam zkratek.....	7
Úvodem	11
1. Teoreticko-metodologické ukotvení knihy	17
2. Vývoj slovinského národa k jeho státotvornosti.....	31
3. Osamostatnění Slovinska a jeho první zahraničněpolitické kroky....	52
4. Integrace nového státu do mezinárodního systému.....	65
5. Institucionální a legislativní rámec slovinské zahraniční politiky..	80
6. Slovinsko a evropská integrace.....	95
7. Obranně-bezpečnostní dimenze slovinské zahraniční politiky	106
8. Vztahy Slovinska se sousedními zeměmi.....	128
9. Slovinsko a země západního Balkánu	145
10. Etický rozměr slovinské zahraniční politiky	159
Závěr.....	179
Summary	188
Seznam literatury a zdrojů.....	191
Rejstřík	202

Seznam zkratek

AG – Australian Group
ATT – Arms Trade Treaty
AVNOJ – Protifašistická rada národního osvobození Jugoslávie
AZP – analýza zahraniční politiky
BaH – Bosna a Hercegovina
CCW – Konvence o zákazu nebo omezení použití specifikovaných konvenčních zbraní
CEF – Centrum pro rozvoj financí
CEFTA – Středoevropská dohoda volného obchodu
CEP – Centrum pro evropskou budoucnost
CFP – Comparative foreign policy
CMSR – Centrum pro mezinárodní spolupráci a rozvoj
CREON – Comparative research on the events nation project
CWC – Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on Their Destruction
ČH – Černá Hora
DEMOS – Demokratická opozice Slovinska
EBOP – Evropská bezpečnostní a obranná politika
EFTA – Evropské sdružení volného obchodu
EK – Evropská komise
ERRF – European Rapid Reaction Force
ES – Evropské společenství
EUBAM – EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine
EUFOR – European Union Force
EULEX – The European Union Rule of Law Mission in Kosovo
EUMM – EU Monitoring Mission in Georgia
EUPAT – EU police advisory team
EUPM – European Union Police Mission
EUPOL COPPS – EU Co-ordinating Office for Palestinian Police Support
EUSR – Zvláštní vyslanec EU (pro Kosovo)

FYROM – Bývalá jugoslávská republika Makedonie
 GAERC – Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy
 HCOC – Haagský kodex chování proti šíření balistických střel
 HSN – Human Security Network
 IBA – Interstate Behavior Analysis
 ICC – Mezinárodní trestní soud
 ICFP – Inter-University Comparative Foreign Policy
 ICPE – Mezinárodní centrum pro pomoc podnikům
 ICTY – Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
 ISA – International Studies Association
 ISAF – International Security Assistance Force
 ITF – International Trust Fund
 JLA – Jugoslávská lidová armáda
 JVE – jihovýchodní Evropa
 KBSE – Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
 KFOR – Kosovo Force
 Království SHS – Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
 LDS – Liberální demokracie Slovinska
 MAPE – Multinational Advisory Police Element
 MDG – Millenium Development Goals / Rozvojové cíle tisíciletí
 MMF – Mezinárodní měnový fond
 MOTAPM – Mines other than Anti-Personnel Mines
 MSNZ – Manévrovací struktury národní obrany
 MZV – ministerstvo zahraničních věcí
 NSG – Nuclear Suppliers Group
 OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
 OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
 OF – Osvobozenecá fronta
 OHR – Úřad vysokého komisaře pro kontrolu dodržování Daytonské mírové smlouvy
 UNTSO – United Nations Truce Supervision Organization
 Pfp – Partnerství pro mír
 PSI – Proliferation Security Initiative
 RCC – Rada pro regionální spolupráci
 SALW – malé a lehké zbraně
 SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika EU
 SD – Sociální demokraté
 SDS – Slovinská demokratická strana
 SEECF – Proces spolupráce v jihovýchodní Evropě
 SFOR – Stabilization Force
 SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie

SLS – Slovinská lidová strana
SNS – Slovinská národní strana
Stát SHS – Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů
SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TMIS – Projekty meziinstitucionální spolupráce
TO – Teritoriální obrana
UNFICYP – mírové síly OSN na Kypru
V4 – Skupina Visegrádské čtyřky
WTO – Světová obchodní organizace
ZAC – Zangger Committee
ZB – západní Balkán
ZLSD – Sjednocená kandidátka sociálních demokratů
ZP – zahraniční politika

Slovinská republika je jedním z nejmladších evropských i světových států. Patří do skupiny nových členů mezinárodního systému států, které vznikly v procesu štěpení (post)komunistických federací po rozpadu bipolárního světa na přelomu 80. a 90. let 20. století. Rozpad Sovětského svazu, Jugoslávie a rovněž Československa zanesl do mezinárodního systému více než dvě desítky nových států a také řadu dalších aktérů, ať již nových integračních uskupení či kvazi států, jež vznikly v rámci konfliktních procesů rozkladu mnohonárodních politických jednotek. Právě řada otevřených, latentních či „zamrzlých“ konfliktů v rámci bývalého východního bloku nutně překryla informaci o relativně dramatickém zrodu samostatného Slovinska a jeho dalším vývoji. I proto se domníváme, že věnovat Slovinsku monografii zaměřenou na analýzu jeho zahraniční politiky může být užitečné.

Oficiálně vzniklo Slovinsko vyhlášením nezávislosti na Socialistické federativní republice Jugoslávii dne 25. června 1991, ale jeho mezinárodní uznání ze strany OSN, mocností a dalších členů mezinárodního společenství zabralo ještě téměř celý následující rok. Svou nezávislost museli také Slovinci v prvních dnech po 25. červnu 1991 hájit se zbraní v ruce v tzv. desetidenní válce. Tento prožitek, jenž se výrazným způsobem zapsal do „národní mytologie“, do jisté míry určil charakter vztahu Slovinců ke svému státu i k okolnímu prostředí. Na druhé straně je tento krátký konflikt nízké intenzity nesrovnatelný s mnohaletými válkami v Chorvatsku, Bosně a Hercegovině, v Kosovu či v řadě míst postsovětského prostoru.

I proto byly zážitky desetidenní války záhy překryty jinými důležitými motivy, jež zásadním způsobem poznamenaly celospolečenský diskurs v 90. letech – transformací v oblasti ekonomické, politické, institucionál-

ní a sociální a současně utvrzováním pozic Slovinska v rámci (střední) Evropy; právě přechod z Balkánu do prostředí evropských institucí a střední Evropy se stal cílem, jenž byl sdílen veřejností i formujícími se elitami samostatného státu. Nejpozději od roku 1988 dochází ve Slovinsku k procesu divergence postojů různých politických aktérů; všechny významné politické proudy ve Slovinsku – s výjimkou tzv. jugoslávských menšin, tj. zejména obyvatel stranících velkosrbským konceptům – se spojují proti společnému nepříteli, kterým se stává srbský nacionalismus reprezentovaný zejména Slobodanem Miloševićem. Snahy vyvázat se z jugoslávské federace a současně transformovat slovinskou politiku v demokratický systém spojily velmi rozdílné politiky a formace a nakonec skutečně vedly k osamostatnění Slovinska, jež v referendu o Vánocích roku 1990 podpořilo téměř 90 % všech obyvatel Slovinska.

Uznáním samostatnosti nicméně budování zahraničněpolitické pozice Slovinska přirozeně nebylo ukončeno, naopak – teprve od okamžiku uznání začalo Slovinsko skutečně systematicky pracovat na vybudování své pozice v mezinárodním systému, ale také na zajištění vnitřního zázemí pro diplomacii a další zahraničněpolitické aktivity. Slovinsko vycházelo z naznačeného černo-bílého schématu, v němž stálo na rozmezí mezi negativně nahlíženým Balkánem (za nějž země a její obyvatelé považovali bývalou Jugoslávii) a pozitivně vnímanou (střední) Evropou, kterou ztělesňovala zejména rodící se Evropská unie. V naší analýze se pokusíme ukázat, jak toto skutečně schematické vnímání bylo konfrontováno s politickou realitou a zda – případně do jaké míry – bylo korigováno v kolektivní mentalitě i vlastní zahraniční politice Slovinska.

Naši analýzu uvedeme po nezbytné teoreticko-metodologické a heuristické kapitole historicky založenými kapitolami, když v jedné se věnujeme vývoji Slovinska směrem k samostatnému státu, v jedné osamostatňovacímu procesu, v další pak etablování Slovinska v mezinárodním systému. Analýza bude založena na historiografickém kontextu, který doplní přístup známý jako analýza zahraniční politiky. Další prvky analýzy bychom mohli souhrnně označit jako politicko-geografické a geokulturní. Považujeme tuto diskusi za velmi důležitou, protože právě v případě malého národa bez vlastní tradice historické státnosti může dobře ukázat na kořeny státotvornosti a významné prvky sdílené kolektivní identity a mentality, jež se do zahraniční politiky

intenzívně promítají. Na mysli zde máme zejména napětí způsobené postavením slovinských zemí na rozhraní dvou, či dokonce více tradičně konstruovaných evropských makroregionů. Níže naznačujeme až čtyři takové celky ve vazbě na jazykově-kulturní společenství – Němci (německy hovořící), Románi/Italové, Maďaři a (Jiho)Slované – nicméně pokud bychom na tomto místě měli zachovat binární charakter „rozkročení“ mezi dva makrocelky, pak by to byly zejména „Západ“ a „Východ“, resp. střední Evropa vs. jihovýchodní Evropa/Balkán.

V době svého osamostatnění a v letech pozdějších bylo Slovinsko mnohdy podvědomě řazeno do regionu jihovýchodní Evropy, přičemž zdůvodněním má být jeho historická příslušnost k jugoslávským státům po roce 1918. Definujeme-li však střední Evropu především v souvislosti s bývalou habsburskou monarchií, těžko můžeme opomenout fakt, že slovinské země byly nejpozději od 13. století integrální součástí tohoto prostoru a že se významná část slovinských politiků, intelektuálů i veřejnosti k této historii přihlásila již v 70. a 80. letech 20. století, tedy relativně dlouho před rozpadem Titovy Jugoslávie. O tomto přihlášení svědčí např. celá řada odborných článků, sborníků i knih věnovaných tématu postavení Slovinska ve střední Evropě, resp. jeho příslušnosti k tomuto regionu.¹

Co se týče historicko-geografických důvodů váhání nad přiřazením Slovinska do některého z regionů postkomunistické Evropy, vidíme zde dvě hlavní příčiny tohoto tápání. Geografická poloha Slovinska je polohou „absolutní křižovatky“ historického, geografického, kulturního, ale také tranzitního charakteru. Druhou příčinou je skutečnost, že Slovinsko sice od roku 1918 patřilo do jugoslávských států, ale po svém osamostatnění nevykazuje žádnou z významných charakteristik, s nimiž si postjugoslávský prostor podvědomě i s ohledem na způsoby nazírání, v sociálních vědách významné a běžně využívané, spojujeme – namátkou jmenujme vyhraněný nacionalismus, antidemokratickou politickou kulturu a sklony k hledání autoritativního vůdce, ekonomickou zaostalost apod. Nápadná je naopak poměrně významná podobnost s vývojem a hlavními charakteristikami politických a ekonomických systémů zemí, které zpravidla přiřazujeme ke střední Evropě – tedy zeměmi Visegrádské skupiny, případně Rakouskem.

¹ Za všechny uvedme sborník *Střední Evropa (Srednja Evropa)*, který vyšel v roce 1991 v Lublani pod editorstvím Petera Vodopivce.

Je tedy logické, že úsilí Slovinska zaměřené na opuštění pozice „balkánské“ země a uznání jeho příslušnosti k střeoevropskému regionu – jako integrální součásti Evropy – se stalo leitmotivem odchodu země z Jugoslávie, ale rovněž klíčovým heslem prvních let budování samostatné zahraniční politiky. Etymologické zdůvodnění příslušnosti Slovinců k dalším jihoslovanským národům mělo být překryto zdůrazněním tradičně střeoevropské kulturní a politické příslušnosti slovinských zemí a Slovinců. Když země ještě jako součást Jugoslávie zřídila první tři zastupitelské úřady, vedle Washingtonu a Bruselu se sídlem třetího z nich stala logicky Vídeň; Slovinsko se tak od Bělehradu symbolicky obrátilo nazpět k symbolickému centru střední Evropy. Oficiální politika státu tak doplnila „kulturní“ symbol, jímž se stala hudební skupina Laibach a její širší projekt kulturního kvazistátu *Neue slowenische Kunst*, které byly sofistikovanou hyperbolou poukazující mj. na střeoevropskou identitu Slovinců.

Snaha začlenit se do střední Evropy, resp. Evropy samozřejmě narážela na řadu úskalí spojených zejména s chováním dalších aktérů v mezinárodním systému. V porovnání se zeměmi Visegrádské skupiny sice Slovinsko vykazovalo lepší ekonomické výsledky „na vstupu“, nicméně v dalších oblastech muselo nejdříve získat důvěru významných aktérů mezinárodního společenství. Jeho členství v EU i NATO a působení v obou těchto integračních uskupeních nicméně ukazuje, že etablování Slovinska jako evropské demokratické liberálně tržní země bylo v zásadě úspěšné. Naše analýza nicméně ukáže, že při jednáních s oběma strukturami – a obecně při jednání se zeměmi tzv. Západu – Slovinsko muselo poměrně výrazně přehodnotit své černobílé vnímání jihovýchodní Evropy. Ba co víc, právě jeho historická zkušenost s Jugoslavií byla a je vnímána jako významná přidaná hodnota, o níž EU, NATO i další aktéři projevíli zájem. Do budování vztahů s EU se přitom velmi intenzívně promítalo a promítá rovněž budování vztahů se sousedními zeměmi, které byly či se rovněž staly členy Unie.

Po představení institucionálního rámce slovinské zahraniční politiky, jenž následuje po kapitolách věnovaných moderní a soudobé historii, se tak logicky v dílčích kapitolách soustředíme na analýzu slovinského přístupu a působení v EU, na zahraničně-bezpečnostní dimenzi slovinské zahraniční politiky se zvláštním zřetelem na členství v NATO, na vztahy se sousedními zeměmi a v neposlední řadě na budování za-

hraničněpolitických koncepcí směrem k regionu západního Balkánu.

Slovinsko je malým státem, s rozlohou 20 251 km² se řadí až do šestnácté desítky států světa podle jejich rozlohy, a má tedy mnohem blíže k mikrostátům než k významným aktérům v mezinárodním systému. Ani jeho populace, která dnes činí méně než dva miliony obyvatel, nepředstavuje v globálním, evropském ani regionálním rozměru nijak zásadního činitele. Připočteme-li k tomuto číslu i Slovince žijící v sousedních zemích a rovněž v zámoří (Argentina, Austrálie, Spojené státy americké ad.), pak počet Slovinců nepřekračuje 2,5 milionu osob. Jedná se tedy o malý národ, charakterizovaný typickou „nesamozřejmostí“ jeho existence. Zakotvení v EU, NATO a systému mezinárodních organizací se pro něj zdá být optimálním řešením dilematu malého státu ležícího na rozmezí geokulturních, či dokonce geopolitických regionů, z nichž některé vykazují poměrně výrazný konfliktní potenciál. Pragmaticky zaměřená zahraniční politika je však v případě Slovinska doplněna i zdůrazňovanou a energicky prosazovanou zahraniční politikou etickou, jíž se v naší analýze budeme rovněž věnovat v rámci samostatné kapitoly.

Slovinsko může být chápáno jako stát, o který je proječován marginální zájem (jak v českém prostředí, tak v zahraničí), proto se může zdát zpracování samostatné studie o jeho zahraniční politice nedůležité, nicméně se domníváme, že Slovinsko a jeho zahraniční politika jsou zajímavým, dosud ne zcela probádaným terénem. Slovinsko je totiž mj. prvním státem bývalé Jugoslávie, který vstoupil do EU, a prvním státem z těch, jež přistoupily v rámci tzv. východního rozšíření, který předsedal Radě EU, což vypovídá o jeho úspěšném procesu transformace v 90. letech. Obecně tak Slovinsko může být chápáno v rámci skupiny tzv. postjugoslávských zemí jako nejúspěšnější případ, což bezpochyby nastoluje otázku po důvodu takového úspěchu a možnostech jeho následování. Podobně je specifický dlouhodobý konsensus politických elit a dalších aktérů podílejících se na formování slovinské zahraniční politiky, založený na eurooptimistické pozici a snaze příslušet k jádru evropského integračního procesu. I tento rozměr může nejen v českém prostředí sloužit jako impuls ke komparaci výhod a nevýhod, resp. zisků a případných ztrát spojených s jiným postojem k evropské integraci.

Slovinsko stejně jako jiné státy projektuje své zájmy do zahraniční politiky, proto je zajímavé sledovat a hledat důvody toho, proč se zaměřuje právě na země západního Balkánu a jak se k nim chová jako